

ICOMOS
SWEDEN

International Council on
Monuments and Sites

Conseil International
des Monuments et des Sites

Foto: Jan Norman - 1996-08-23

ÖRLOGSSTADEN KARLSKRONA
Stumholmen

NYHETSBREV

augusti 2007

www.icomos.se

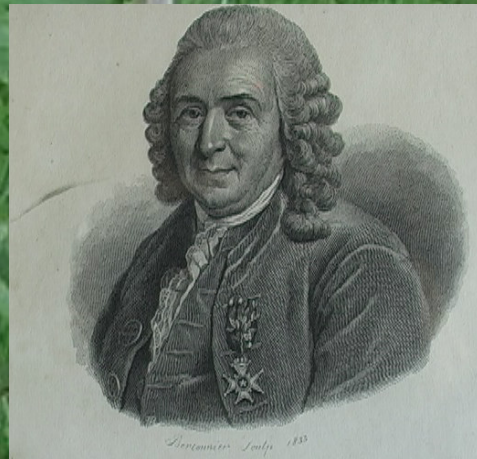
Svindervik

Hammarby

"snygg, men aldrig präktig;
understundom var han grann,
men gick alltid i stövlar; hemma
i huset var han mest klädd i
kort Nattröja och Sammets-
Calott."

Lärjungen J. G. Acrel om Linné

INNEHÅLL

Ordförande har ordet	2
Aktiviteter under hösten 2007	3
Historic Towns-möte i Helsingfors, april 2007	4
Omarbetning av Vienna Memorandum	5
European Union Heritage Prize / Europa Nostra Awards	5
Tendenser i grekisk ruinvård	6
ICOMOS International Scientific Committee for Stone	7
Europé group meeting	7
Svenskt världsarvsmöte 14 – 16 juni 2007	9
Möte med ledamöterna för de internationella kommittéerna	10
Rapport från Snow Hill-Island 1 mars 2007	11
Medlemsinformation	14

ICOMOS SWEDEN
INTERNATIONAL COUNCIL ON MONUMENTS AND SITES
CONSEIL INTERNATIONAL DES MONUMENTS ET DES SITES

ORDFÖRANDE HAR ORDET

Jag önskar hälsa välkommen åter till höstens aktiviteter efter, som jag hoppas, en riktigt avkopplande och trevlig sommar och semester. Ett av mina mest fascinerande minnen från en resa i Italien är ett besök i Castellanas droppstensgrottor, nära Brindisi. 70 meter under mark finns ett antal grottor sammanbundna av gångar i nära två kilometers längd. Det lär vara ett av de största grottsystemen i Europa. Grottorna är värda en omväg!

Efter årsmötet i mars har det varit en hel del olika aktiviteter.

Temat för Världsarvsdagen den 18 april var i år Kulturlandskap och naturminnen. Tillsammans med Statens fastighetsverk inbjöd svenska ICOMOS till ett besök vid lindalléerna på Drottningholm. Det har även varit ett Världsarvsmöte där Kerstin Westerlund och Börje Olsson representerade ICOMOS.

ICOMOS Europamöte hölls i staden Sibiu i Rumänien. Anna-Gretha Eriksson representerade Sverige.

Styrelsen gläds åt att Nils Ahlberg erhöll utmärkelse för sitt arbete när European Union Prize for Cultural Heritage/Europa Nostra Awards delades ut i Stadshuset under högtidliga former av prinsessan Madeleine och prins Henrik av Danmark.

Lena Palmqvist sammankallade de vetenskapliga kommittéerna till möte på Svindersvik. I detta Nyhetsbrev finns några rapporter från representanter som deltagit i möten utanför landets gränser.

Styrelsen har inlett ett försök att hålla ett eller ett par mer intensiva möten under året. Detta för att kunna diskutera igenom frågorna mer grundligt, samtidigt som vi även lär känna varandra bättre. Anna-Gretha bjöd oss till sin gård i utkanten av Uppsala där vi hade en givande arbetsdag som varvades med matlagning, häst och katter, samt ett besök på Linnés Hammarby. En synnerligen lyckad dag!

Den 1 september är det invigning av Stadsmuseets nya utställning "Om huset själv får välja", att renovera flerfamiljshus byggda 1880-1975

ICOMOS kommer att hålla några aktiviteter på Stadsmuseet under hösten i anslutning till utställningen. Den 9 november hålls det Nordiska mötet där på förmiddagen och ett seminarium på eftermiddagen. Vi är glada att Gustavo Araoz från New York, ICOMOS vice president, kommer att delta som huvudtalare. Den 12 november har de vetenskapliga kommittéerna möte. Samma eftermiddag inbjuder vi till seminarium om Venedig-, Florens- och Burra-dokumenterna. Seminarierna är öppna för allmänheten. Vi hoppas på detta sätt sprida information om ICOMOS och vår verksamhet.

Advisory Committee kommer i år att samlas i Pretoria, Sydafrika, i oktober.

Om ovanstående finns mer att läsa i detta nyhetsbrev som även denna gång är fullmatat med information.

Med önskan om en trevlig höst!

Marie Klingspor Rotstein

AKTIVITETER UNDER HÖSTEN

NORDISKT MÖTE 9 - 10 NOVEMBER 2007

9 november, Stockholms stadsmuseum

Nordiskt möte, 09.00 - 12.00

Seminar, 13.00-17.00 (inbjudan skickas ut när programmet är färdigställt)

Historic Urban Landscapes – a tool for wider understanding. The Nordic experience.

Historic Urban Landscapes – A new Range of Values in the Urban Conservation Paradigm Shift

Gustavo Araoz, Executive Director of US/ICOMOS and Vice-President of ICOMOS

Overall, Historic Urban Values in a Comparative Perspective. Stockholm as an Example

Nils Ahlberg, Vice-President of ICOMOS International Scientific Committee on Historic Towns and Villages

Current Developments in Stockholm – Disaster or Progress?

Kerstin Westerlund, Vice-President of ICOMOS SWEDEN

Presentations from the other Nordic countries

Discussion

10 november, I LINNÉS FOTSPÅR. Bussutflykt

12 november, Stockholms stadsmuseum

09.30-11.30 Representanterna för de internationella kommittéerna och de nationella arbetsgrupperna sammanträder.

13:00-17:00 Seminarium.

Venedig-, Florens- och Burradokumentet - möjligheter eller belastningar i den dagliga kulturmiljövården?

Björn Norman, Kjell Lundquist och Helene Swahn presenterar chartren. Diskussion.

STYRELSEN EFTERLYSER INITIATIV FRÅN ARBETSGRUPPER OCH KOMMITTÉER TILL
AKTIVITETER INOM RESPEKTIVE OMRÅDEN.

Fortifikation kommer att hålla ett seminarium om Återanvändning av militära byggnader och miljöer efter årsskiftet. Troligtvis kommer även Polar att arrangera någon aktivitet nästa år. Det är av stor vikt att informationsflödet hålls igång och att det når ut till medlemmarna och övriga intressenter.

Historic Towns-möte i Helsingfors april 2007

Historic Towns-kommittén håller normalt ett möte om året och i år hade Finland bjudit in till Helsingfors, där jag som svensk representant i kommittén, och även vald till Vice President, deltog. Inom framför allt styrelsesekretsen har vi också en hel del kommunikation per e-post. Första kvällen hölls ett styrelsemöte. Sedan följde en konferens i två dagar, som samtidigt var ICOMOS Finlands aktivitet på International Day of Monuments and Sites. Dagen därpå var det en workshop för kommitténs medlemmar och fram emot kvällen ett "business meeting" om kommitténs verksamhet.

Titeln på konferensen var *Urban Heritage Facing Global and Local Challenges*. Ett inledande pass behandlade "the Northern Context" och här hade jag fått äran att hålla huvudanförandet med en extra lång föreläsning som illustrerades med många gamla kartor och aktuella foton. Det innebar en presentation av en stor vetenskaplig studie men framför allt en historisk bakgrund till stadsutvecklingen i Östersjöområdet under främst 1600-talet och den svenska stormakten. Detta och övriga anföranden kommer att kunna läsas på ICOMOS Finlands hemsida. Andra talare redogjorde bland annat för aktuella frågor i finländskt stadsbevarande och samarbetsprojekt inom Östersjöområdet. Ytterligare ett tema var modernismens urbana kulturarv och utflykten på eftermiddagen följande dag ägnades huvudsakligen åt detta.

Den andra konferensdagen behandlade det nya begreppet "Historic Urban Landscape" (HUL) där en lång rad talare redogjorde för hur de såg på detta. Begreppet har kommit med Vienna Memorandum 2005 (se vidare nedan) och innebär en vidare syn på stadsmiljön, med strukturella värden, historiska mönster och ett helhetstänkande. För oss i Sverige som har diskuterat riksintressen i liknande termer sedan 1980-talet känns detta inte som något problem, men den diskussion som pågått per e-post sedan slutet av förra året visar att man har många synpunkter och frågetecken i andra länder.

Workshopen den följande dagen var avsatt för en mer ingående diskussion av HULs samt en kommande revidering av Historic Towns-chartret. En rad korta introduktioner var inlagda och det blev en, med förlov sagt, mycket disparat diskussion – många värdefulla synpunkter, men som drog åt olika håll, men inga konklusioner. Det är ofta så det är vid dessa internationella möten: det värdefulla är själva diskussionen och nätverkandet, att lära sig hur man utifrån andra förhållanden ser på saker (och därmed kunna ifrågasätta och ompröva sina egna ståndpunkter) och att få fram nya frågor och infallsvinklar för fortsatt meningsutbyte. Det kan vara en lång och mödosam process att så småningom nå fram till en gemensam uppfattning.

Jag har då och då kastat fram frågan om det kan vara läge att bilda en *svensk arbetsgrupp om städerna*, och jag vill gärna göra det igen. På områden där det finns intresse och behov bland de svenska ICOMOS-medlemmarna försöker vi ju få igång arbetsgrupper motsvarande ICOMOS internationella kommittéer. Men en förutsättning är att det finns en grupp av personer med ett engagemang och intresse att aktivt medverka i planering och genomförande av arbetet. Tanken är att arbetsgrupperna självständigt ska driva sin verksamhet men att aktiviteterna också ska vara öppna för andra.

Det är årsmötet som inrättar nya arbetsgrupper, men då måste det finnas en plan för verksamheten med generella mål och riktlinjer och sedan en handlingsplan för varje treårsperiod. Målet är att gruppen ska träffas minst två gånger per år, gärna i seminarieform. Det måste också finnas någon som vill vara sekreterare och skriva ihop en kort

verksamhetsberättelse till styrelsen och information till nyhetsbrevet och övriga svenska ICOMOS-medlemmar mm.

Om du är intresserad, skriv till nilsahlberg@hotmail.com och berätta vad du tycker att en sådan Historic Towns-grupp ska göra och vad du själv är beredd att medverka med.

Nils Ahlberg

Omarbetning av Vienna Memorandum

Vienna Memorandum on World Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban Landscape är ett dokument som utarbetades vid en konferens i Wien 2005 i Unescos regi. Det finns att läsa på <http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-48-3.doc> Med tiden har det visat sig skapa flera problem. För det första har vissa formuleringar tagits som stöd för höghusprojekt och andra storskaliga ingrepp i världsarvsstäder. Och för det andra har begreppet Historic Urban Landscape skapat förvirring. Dokumentet ska nu revideras eller ersättas av en helt ny text.

Som ett resultat av mina inlägg i e-postdiskussionerna om Historic Urban Landscapes och Vienna Memorandum blev jag hastigt och lustigt ombedd att medverka i en liten arbetsgrupp i Österrike för att ta fram ett förslag till revidering av dokumentet. Så småningom anslöt sig ICOMOS president Michael Petzet och vi hade också kontakt med generalsekreteraren Dinu Bombaru m.fl. Jag skötte skrivandet. Förslaget till ny text har sedan cirkulerats inom Historic Towns-kommittén och på en del andra håll för att bearbetas och finnas med i de fortsatta diskussionerna.

Nils Ahlberg

European Union Cultural Heritage Prize / Europa Nostra Awards

Två Europa Nostra-priser 2006 gick till Sverige och i båda fallen till ICOMOS-medlemmar. De delades ut av prinsessan Madeleine, prins Henrik av Danmark och EU-kommisionären Ján Figel i närvaro av kungen och drottningen, kulturministern och andra företrädare för kulturmiljövården och samhällslivet vid en högtidlig ceremoni i Stockholms stadshus den 8 juni i samband med Europa Nostras kongress i Stockholm.

I kategorin för Conservation of Architectural Heritage tilldelades restaureringen av *Eslövs medborgarhus*, med Mats Edström och Kerstin Barup som huvudansvariga, ett diplom. Motiveringen lyder: "For the complete restoration of a remarkable example of Scandinavian Modernism for the common use and benefit of the citizens of Eslöv."

I kategorin för Outstanding Studies tilldelades Nils Ahlbergs doktorsavhandling *Stadsgrundningar och Planförändringar, Svensk stadsplanering 1521–1721* ett diplom. Det är första gången någon i Sverige får pris i denna kategori. Här lyder motiveringen: "For a comprehensive analysis of Swedish town-planning in the late 16th and 17th centuries that adds a new dimension to our understanding of the historic urban environment in the Baltic region and beyond."

Tendenser i grekisk ruinvård

Efter 17- 18- och 1900-talens olika restaureringsdoktriner trodde man, att det nya seklet och millenniet skulle hålla sig till hög grad av återhållsamhet, autenticitet och reversibilitet.

Under en grekisk ruinresa för några år sedan, var det ganska lugnt vid de stora monumenten, med ett litet undantag för Parthenon.

Hösten 2006 gjorde Konsthögskolans Restaureringskurs, med RUINER som tema, en liknande resa. Då hade mycket förändrats:

På *Athens Akropolis* trängs väldiga ställningssystem och byggkranar med publiken – *Propyleerna*, *Athena-Nike-templet* och själva *Parthenon* är livliga byggnadsplatser.

I *Epidauros* förvandlas *Propyleerna*, *Tholos* och sjukhuset *Enkoimitira* till fullständigare byggnadsverk än de varit på 1 000 år.

Bassais Apollotempel håller på att bli mindre ruinöst under sitt häftiga plasttält.

Orsakerna till denna aktivitet är följande:

- sedvanligt underhåll
- datoriserad inventering av *disjecta membra* (lösa fragment) medger identifiering av massor av material
- gamla restaureringar med olämpliga material och metoder spränger originalen och föranleder stora reparationer
- stora EU-satsningar medger omfattande arbeten - ej blott underhåll
- ökade besökssiffror anses kräva bättre presentation = rekonstruktioner

Anastylosis – återmontering av nedfallna delar – anses godtagbart, men när andelen originaldelar understiger 40 %, har äktheten börjat gunga betänkligt. Publikens krav på begriplighet måste kunna tillgodoses med annan teknik än rekonstruktion för att inte autenticiteten skall försvinna!

Lars Cnattingius på ICOMOS årsmöte 2007-03-14

ICOMOS International Scientific Committee for Stone

ISCS 11:e möte organiserades den 4 – 5 maj i Edinburgh av de skottländska medlemmarna Ingal Maxwell och Andrew McMillan.

Första dagen hölls mötet i British Geological Survey. På eftermiddagen besökte vi Historic Scotland Conservation Centre. Dagen avslutades i Edinburghs Slott med middag i Quinn Annes Room. Andra dagens möte var i Scottish Lime Centre i Charlestown.

Under mötet diskuterades ändringar av ISCS stadgar, vilket är nödvändigt för att anpassa till beslutet från Xians General Assembly, Xian Principles. Medlemmarna lyckades inte komma överens om ändringarna den sista dagen. En korrigerad version av Stone glossary presenterades och diskuterades.

Fortsättningsvis skall ISCS arbeta med layouten och söka finanssupport för den första engelsk-franska utgåvan av Stone glossary. Den kommer att presenteras nästa år i Quebec. Nästa steg blir översättning av glossary till tyska och spanska.

Det beslutades även att ISCS skall organisera en International Conference on the Conservation of Outdoors Stone Skulptures någon gång 2009/2010.

Årets höstmöte kommer att organiseras av våra tjeckiska kollegor i Prag den 30 november – 1 december i år.

Daniel Kwiatkowski

Europé group meeting

Den 23-25 april 2007 samlades representanter från drygt femton av de europeiska nationalkommittéerna i Sibiu, Rumänien för att diskutera aktuella frågor inom det Europeiska området. Ordförande för mötet var Tamás Fejérdy som är vice president med ansvar för Europa. Från Sverige deltog undertecknad.

Sibiu är 2007 års Europa kulturhuvudstad tillsammans med Luxemburg. Sibiu ligger omgiven av de Transylvanska bergen mitt i Rumänien. I Tyskland är Sibiu känt som Hermannstadt och staden har alltid varit centrum för Rumäniens tyskspråkiga minoritet. Stadens borgmästare Klaus Werner Johannis tillhör den tysktalande minoritetsgruppen och han hälsade även ICOMOS delegaterna välkomna till Sibiu. Redan kring 1150 etablerade sig "saxare" på platsen. Sibiu var redan då en viktig handelsplats och Ungerska handelsmän anlidade "saxarna" för att försvara den befästa staden och bergspassen mot Tatarer och Ottomanska ryttare. De anlade sju befästa städer de så kallade "Siebenburgen". I dessa byar uppförde, på en höjd, en befäst kyrka vilken användes som tillflykt och skydd i orostider. Idag är dessa försvarskyrkor starkt hotade även om olika restaureringsprojekt har genomförts. Flera av dem är idag världsarv.

These Transylvanian villages with their fortified churches provide a vivid picture of the cultural landscape of southern Transylvania. The seven villages inscribed, founded by the Transylvanian Saxons, are characterized by a specific land-use system, settlement pattern and organization of the family farmstead that have been preserved since the late Middle Ages. They are dominated by their fortified churches, which illustrate building styles from the 13th to the 16th century.

I Sibiu finns flera handelsgårdar bevarade där bostadshuset ligger med långsidan mot gatan. Genom bostadshuset leder en port med körväg in till den långsmala stenlagda gården med lägre byggnader vid kanterna. En del hus har vacker utformade stenportaler från 1600- och 1700-talen. Från gården lyftes varorna upp på bostadshusets vind. I centrum finns även den bostad bevarad som uppfördes i slutet av 1700-talet av dåvarande guvernören över Transylvanien Samuel von Brukenthal. Bostaden, som är museum, omger en mindre kringbyggd gård med gräsytor och skulpturer.

En viktig punkt under Europa-mötena är rapporterna från medlemsländerna med information om aktiviteter och andra aktuella frågor. Flera av deltagarna tog upp frågan om svårigheten att få nya medlemmar. Flera länder har sjunkande medlemsantal och svårt att intressera yngre yrkesverksamma inom ICOMOS intresseområden som nya medlemmar. En annan fråga som togs upp var möjligheten att försäkra kulturhistoriskt värdefulla byggnader. I Sverige finns denna möjlighet men det är en svårighet i de flesta andra länder. Världsarvsfrågan är alltid aktuell och frågan om Sibiu som presumtivt världsarv aktualiserades. Även den nu aktuella frågan om Vienna Memorandum togs upp. Frågan aktualiserades i samband med Historic Towns-kommitténs möte under våren i Helsingfors.

Mellan den 24-27 april 2007 genomfördes det XIIIth "International Symposium on the Theory and Practice of Historic Monuments Restoration" (The Tusnad Symposia) i Sibiu. Symposiet är initierat för att sprida kunskap om konservering i Rumänien och östra Europa. Symposiet är en träffpunkt för konservatorer, arkitekter, ingenjörer, arkeologer och andra intresserade för att mötas och diskutera frågor rörande det byggda kulturarvet.

Anna-Gretha Eriksson

Svenskt världsarvsmöte 14- 16 juni 2007 med besök på Birka och Hovgården samt på Drottningholms slottsområde

Representanter för de svenska världsarven träffas regelbundet i ett informellt nätverk för att utbyta erfarenheter och kunskaper. Oftast är nätverksträffarna, som denna gång, kombinerade med studiebesök på något eller som denna gång på två av dessa Birka/Hovgården och Drottningholm. I styrelsen för ICOMOS Sverige har vi beslutat att hålla en kontinuerlig kontakt med nätverket. Ett viktigt skäl till detta är, förutom att hålla oss informerade och att träffa människor med betydelse för ICOMOS arbete, att öka medvetenheten om ICOMOS roll i arbetet med världsarvsfrågorna. Det är helt enkelt få av de medverkande som tänker på eller ens känner till att det är ICOMOS som för Unescos räkning arbetar med utvärderingen av förslag till nya världsarv.

Ekerö kommun bjöd på middag och på en utförlig presentation av "Kulturens övärld" det samlingsbegrepp som myntats för Mälardalen den övärld som kommunen omfattar. Kommunen representerades av allt från kommunfullmäktiges ordförande, kommunalrådet och kulturnämnds ordförande till informationsansvarig m fl. Deras ambition och stolthet över att ha till och med två världsarv på sina domäner var inte att ta miste på. Jag tyckte mig notera en tydlig utveckling från tidigare lite mer avvaktande hållning. Det var naturligtvis också bra att få en personlig kontakt med de ledande kommunpolitikerna med tanke på framtida möjlighet att agera för världsarvens bästa.

Mötets första studiebesök ägnades Birka och Hovgården. Motiveringen till utnämningen lyder: "Birka och Hovgården är ett exceptionellt välbevarat vittnesbörd om de omfattande handelsförbindelser som Vikingarna etablerade under två århundraden och som berättar om en anmärkningsvärd ekonomisk och politisk expansion. Birka är ett av de mest fullständiga och oförstörda exemplen på en vikingatida handelsstad mellan 700- och 900- talen". För min personliga del var Hovgården med sin slottsgrund, sin runsten och sina kungagravar en stor och spännande överraskning. Dessutom kan man till skillnad från Birka nå den landvägen. Hela världsarvet har sannolikt en stor potential. Samtidigt fanns spår från användningen som förskräcker. Besöksentreprenörens guider verkade inte dra sig för att ta genvägar till stort förfång för monumentet för att spara några minuter trots Riksantikvarieämbetes tydliga försök till avspärningar.

	<i>Birka Önskad stig över mur Personerna på bilden är bara statister</i>		<i>Drottningholm Acceptabel trafik genom ett världsarv?</i>
---	---	--	--

Som en del i det internationella arbetet ingår att värna om världsarvens goda fortbestånd. För ICOMOS Sveriges del är det förstås att en naturlig arbetsuppgift att agera om något av de svenska utsetts för vanvård eller hotas på annat sätt. Mötets andra studiebesök ägnades Drottningholms slott med omgivande slottsområde. Med sitt läge i en växande storstadsregion är det utsatt för stort tryck. Redan gränsen för världsarvet kom att dras alltför snävt. Det omfattar endast slott med park och hovlivet tillhörande byggnader. Inte ens en skyddszon finns utpekad i beslutet. Rimligtvis borde större delen av den unika kulturmiljön på Lovön

innefattats eftersom dess jordbrukslandskap med lantbruksbebyggelse var nära sammankopplat med och helt beroende av det kungliga hushållet, vilket bör ses som en helhet för att anläggningen med sitt sociala liv skall bli begriplig.

Jag frågar mig om det verkligen är rimligt att biltrafiken genom världsarvet Drottningholms slottsområde mellan den ökande bostadsbebyggelsen på Mäläröarna och Stockholms centrala delar tillåts öka och öka med allt bredare väg genom området som följd? Dessutom planeras den nya kringfartsleden förbi Stockholm att dras över Lovön med de skador på dess kulturmiljö som detta för med sig. Aktiva påtryckningar från Slottsförvaltningen och Statens Fastighetsverk har fört med sig att den visserligen dras i tunnel under såväl Mälaren som Lovön. Men den trafikplats som ofrånkomligen kommer att behövas för att förbinda förbifarten med Mäläröarnas bebyggelse är illa nog. Ändå är det min uppfattning att ICOMOS skall koncentrera sig på att kräva kraftfulla åtgärder för minskad biltrafik genom själva slottsområdet, vilket ju faktiskt förbifarten ger möjlighet till. Med denna kommer det att finnas alternativ för öborna att ta sig från sina öar. Förbifarten kan vi sannolikt ändå inte påverka.

Jag var inte själv med i Drottningholm eftersom jag som f d fastighetschef redan är förtrogen med det viktigaste av vad som pågår. Börje Ohlsson var där och höll ställningarna för ICOMOS Sveriges räkning. Intressanta frågor som diskuterades var förstas restaureringarna av lindalléerna som delvis redovisas på annan plats i medlemsbladet. Vad gäller dessa är min uppfattning att förvaltningsaspekter och möjligheten att upprätthålla den tänkta formidén måste prioriteras framför autenticiteten. Med bevarade sk annekdotträd kan vi nöjaktigt ta del av trädens åldrande. Som nu verkar bli fallet kommer det dessutom åtminstone i en del av lindalléerna att finnas ett genetiskt samband med de ursprungliga träden för kommande generationer att arbeta vidare med.

Kerstin Westerlund Bjurström
Styrelse ledamot ICOMOS Sverige

Möte med ledamöterna för de internationella kommittéerna

Den 28 maj hölls vårens möte på Svindersviks gård i Nacka, med ledamöterna för de internationella kommittéerna. Vi var en liten grupp som samlades och förutom kort avrapportering av aktuell information diskuterade vi bildandet av en arbetsgrupp inom Fortifikationskommittén. Under hösten förbereds ett nationellt seminarium kring temat "Återanvändning av militära byggnader".

Håkan Jorikson, ledamot i Polar Heritage kommittén, presenterar i *Rapport från besiktning av Nordenskjöldska expeditionens trähus på Snow Hill Island, i Antarktis, i mars 2007* sin resa till Antarktis. Antarktisfördragets parter har under åren fattat beslut om att uppföra ett antal kulturminnen från den tidiga antarktiska historien på en särskild Historic Sites Heritage List. Det prefabricerade trähus som den Nordenskjöldska expeditionen 1901-03 uppförde på Snow Hill Island vid Antarktis halvön har tagits upp som nr 38 på denna lista. Argentina och Sverige har samtidigt tilldelats ett delat ansvar. Det finns idag endast sju hus bevarade från det tidiga 1900-talet. Målsättningen är att inom de närmaste åren skapa en fungerande ordning för vad som skall gälla beträffande ansvar, vård och tillgänglighet. En presentation av det Nordenskjöldska trähusets historia finns publicerad i Stockholms Byggnadsförenings skrift 2001, "The Swedish Hut in Antarctica", av författarna Goldberg, Wiklander och Capdevila.

Vårmötet avslutades med en visning av Svindersviks huvudbyggnad, paviljong och köksflygel. Sommarnöjet Svindersvik ritades av Carl Hårleman på 1740-talet åt familjen Grill. Efter ett antal olika ägare köpte sidenfabrikör K A Almgren Svindersvik i slutet av 1800-talet och gården stannade i familjens ägo fram till 1949 när den överläts till Nordiska museet.

För att alla skall ha möjlighet att i god tid planera in höstens möte har vi preliminärt bokat in måndagen 12 november för möte i Stockholm. Återkommer med detaljerad information.

Lena Palmqvist

Rapport från besiktning av Nordenskjöldska expeditionens trähus på Snow Hill-Island, invid Antarktishalvön, i mars 2007

Antarktisfördragets parter har under åren fattat beslut om att uppföra ett antal kulturminnen från den tidigare antarktiska historien på en särskild Historic Sites Heritage List. Det prefabricerade trähus som den Nordenskjöldska expeditionen 1901-03 – den första svenska på denna kontinent – uppförde på Snow Hill Island invid Antarktishalvön har tagits upp som nr 38 på denna lista. Argentina och Sverige är samtidigt utsedda som ”Parties undertaking management”. Objekt upptagna på listan får inte skadas, flyttas eller förstöras. Det finns idag endast sju hus bevarade från så tidig tid.

Expeditionens fantastiska historia har redovisats i många andra sammanhang och skall inte repeteras här. Det räcker med att säga att det handlar om ett företag som drabbades hårt av vädrets makter och omständigheterna i övrigt men som senare mirakulöst räddades och där forskningsresultaten trots allt detta blev betydande. Det handlar vidare om mod, överlevnad och människans fantastiska förmåga att finna utvägar och överleva i de mest utsatta lägen. Det handlar också om räddarnas hjältemod – den argentinska korvetten Uruguays insats är ett utomordentligt vackert exempel på djärvhet, beslutsamhet och den verkliga innebörden i begreppet ”the Antarctic Spirit”. När det gäller denna kontinent med dess extrema klimatiska och geografiska förhållanden är en samverkan länder emellan ett måste – en sann anda av internationalism präglar redan sedan begynnelsen samarbetet.

Inte heller avser vi här redovisa närmare detaljer om trähuset, dess bygg-element, struktur, tillkomst eller bygghistoria och senare händelser. Detta görs utförligt i Stockholms Byggnadsförenings skrift 2001, *The Swedish Hut in Antarctica* (Goldberg, Wiklander, Capdevila).

Det är bara att konstatera att Sveriges insats hittills varit ytterst blygsam och att vård, underhåll och tillsyn i allt väsentligt legat på vår medpart Argentina med Dr Ricardo Capdevila som huvudansvarig och inspirerad ledare. Det var högst motiverat att han 2005 tilldelades Nordstjärneorden för sina mångåriga (sedan 1982) insatser för att säkra trähuset och markera minnet av denna expedition och korvetten Uruguays räddningsinsats. Snow Hill har under senare år varit en ständig diskussionspunkt mellan Argentinas och Sveriges delegationer vid Antarktisfördragsparternas årliga möten. Även andra, främst

turistorganisationerna, har kommit med i diskussionen och anfört synpunkter på husets skick, villkor för nyttjande och tillträde.

På grund av Argentinas svåra ekonomiska kris från 2001 kom de insatser av sig som annars hade varit naturliga då 100-årsjubileet skulle firas. Det är först nu under de två senaste åren som frågan kunnat föras vidare i mer konkreta termer. Ett avstamp för nya tag var Argentinas beslut att förklara trähuset som ett museum och den invigning som skedde i januari 2005 i närvaro av Sveriges Argentinaambassadör Madeleine Ströje-Wilkens.

I december 2006 fick Sverige en inbjudan från Argentina att delta i en resa till Antarktishalvön och Snow Hill i anslutning till säsong avslutningen i mars 2007. Resan skulle inledas med flyg från Rio Gallegos till basen Marambio, därefter seglats ombord på isbrytaren Almirante Irizar och helikoptertransport till i första hand Snow Hill. Sedan återtransport med fartyget till Ushuaia över Drake's Passage.

Avresa skedde så den 20 mars 2007 och förutom Greger Widgren, Antarktisambassadör, deltog Håkan Jorikson, chef för Polarcenter (Grenna Museum), tillika ledamot av Polarforskningssekretariatets styrelse och International Polar Heritage Committee (IPHC). Vård var Dirección Nacional del Antártica, DNA. Genom DNAs och argentinska försvarsmaktens resurser ordnades allt praktiskt och logistiskt. Resan startade i Rio Gallegos – den flygbas som spelade så stor roll i Falklandskeriget 1982 – och med militärflyg vidare till basen Marambio på Antarktishalvön. Då dåligt väder en längre tid just vid ankomsten dit förbytts i sol och måttliga vindar beslöts om omedelbar avfärd med helikopter till den en kvarts färd bort belägna trähuset. Vi hade alltså extrem tur och kunde i god ordning besiktiga hus och omgivningar. I besiktningen deltog Argentinas delegationschef vid Antarktismötena, Ariel Mansi, chefen för antarktiska militärkommandot Vicecomodore Losada, hans ställföreträdare, kapten Palet och fartygsläkaren Perez.

Vad som överraskar mest är nog själva läget för huset. Oerhört spektakulärt och vackert med en hänförande utsikt. Samtidigt är läget extremt utsatt för vind och blåsten måste långa tider ha varit förfärande stark. Placeringen illustrerar väl att den tid expeditionen hade till sitt förfogande för uppförandet var ytterst knapp och inte medgav några alternativ.

Notering två är att själva huset ger ett klart välvårdat intryck. Det är ett imponerande arbete som Ricardo Capdevila lagt ned på att hålla huset i skick. Också museiförklaringen har satt sina tydliga spår. Förutom minnes-tavlor finns alltså bevarade diverse föremål från tiden. Det handlar om spis, kamin, köksutrustning och andra föremål. Tydliga skyltar förklarar pedagogiskt och man får en god bild av livet inom dessa 24 kvadratmeter. Vidare anges hur de sex övervintrande bodde och hur utrymmena disponerades. Det råder för den besökande inte något tvivel om att detta är ett kulturminne av hög klass med högt bevarandevärde. För svensk del är detta dessutom de få minnen vi har på kontinenten. De övriga Historic Sites som finns på listan och där Sverige har ett ansvar, nämligen Hoppets vik och hyddan på Pauletön, når inte samma nivå men får säkras de också i ett senare steg, allteftersom resurser kan avdelas.

Vi har nu en omfattande foto-och filmdokumentation av allt detta. Det stora problemet för framtiden är knappast själva huset eller dess skick utan läget och hotet mot den grusås på

vilket det ligger. Sedan glaciär- och istäcket dragit sig tillbaka är området fritt utsatt för erosionens obevekliga krafter och huset hålls kvar på åsen endast av de säkringsanordningar som anbragts under senare år. Den bedömning som nu måste göras – och där instämmer samtliga vi talat med – är att få klarhet i vad som krävs mer långsiktigt. Här måste en geologs och en statikers bedömning inhämtas. Hur kan läget och placeringen fortsatt säkras? Räcker det som gjorts eller vad ytterligare måste till på längre sikt?

Vid vår avrapportering till DNAs chef Dr Mariano Memolli och till Ariel Mansi och i samtal som vi efter besöket hade med såväl miljöansvarige på DNA Rodolfo Sanchez och med Dr Capdevila var detta huvudfrågan.

Inriktningen måste bli att under nästa säsong göra en sådan geologisk studie och även en byggnadsteknisk konsekvensbedömning med kostnads-beräkningar.

Vi ägnade också mycket tid åt boendefrågan. Trähuset används nu vissa tider som bostad för de personer som arbetar med underhållet och stundom även för forskare. Detta är naturligtvis inte bra och har föranlett invändningar från institutioner, turistansvariga och andra. Risken för slitage, miljöproblem och skador är stor. Vi är överens med Argentina att boendet måste avvecklas så snart som möjligt och ersättas med något annat alternativ, troligen med någon av de många sheltermodeller som finns och som erbjuder ett bra och flexibelt boende. Dessa kan monteras ned och flyttas efter behov och ger lika bra eller bättre skydd än trähusalternativen som blir permanenta och kräver helt andra och mer kostsamma åtgärder. Denna sak måste utredas med förtur och en miljökonsekvensbedömning göras på vanligt sätt. Så länge boende förekommer är det angeläget att vederbörande instrueras om ordningsregler och ansvar. Argentina tar nu hand om denna uppgift.

Vädret försämrades raskt efter vår tur till Snow Hill och issituationen blev till sist så svår att Irizar blev nästan en vecka försenad. De sommar-besättningar man skulle hämta upp från ett antal forskningsstationer fick vänta länge och till sist blev det för vår del nödvändigt av tidsskäl att lämna Irizar med helikopter. Det såg rätt dystert ut men vädret kan växla snabbt och vi hade tur. Vi fick sedan tillbringa ett par dygn i Marambio med visst hopp om att komma hem till påsk. Detta lyckades vi med till sist. Förseningarna kostade oss dock överfarten över Drake's Passage men gjorde så att vi istället kunde bese Upsalaglaciären och de omfattande samlingarna i fd fängelset, El Presidio, som numera inrymmer bl.a.

Marinmuséet i Ushuaia. Det senare är särskilt intressant i sammanhanget då det har en utförlig redovisning av Nordenskjöldexpeditionen och av räddningen samt visar åtskilliga föremål från det aktuella huset.

Det dåliga vädret omöjliggjorde dessvärre varje besök vid Hoppets vik och på Pauletön. I ett längre perspektiv ter det sig som sagt naturligt att ägna tid och resurser även åt dessa objekt. För Paulet gäller att även Norge står som ansvarig för management. För Paulet finns för övrigt redan Site Guidelines. Det är inte svårt att i en framtid se ett samlat "monument" över expeditionen med en början med ett besök ombord på numera musei-fartyget Uruguay i Puerto Madero i Buenos Aires. Fartyget har en utställning om räddningen 1903 och om fartygets hela historia. Till detta kommer då Snow Hill och – på sikt – de båda övriga objekten.

Vi kommer nu att bereda denna fråga vidare. Ett första steg är de Site Guidelines som Argentina tagit fram för besök vid Snow Hill och som vi efter viss beredning instämmer i. Detta papper kommer att föreläggas XXX ATCM i New Delhi för godkännande. Steg två blir nämnda geologiska bedömning. Förslag till vidare åtgärder får sedan beredas vidare av sakkunniga instanser här och i Buenos Aires. Kontakter med IPHC är också en viktig del. Ett nära och fortlöpande samråd med Norge är också angeläget. För Paulet har Norge alltså ett medansvar. Här kan erinras om att befälhavare ombord på expeditionsfartyget Antarctic var norske kaptenen Larsen och att besättningen i stor utsträckning bestod av norrmän. Det är dessutom viktigt att komma ihåg att Sverige och Norge 1903 fortfarande var i union och en nation.

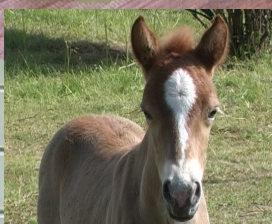
Inriktningen och målet bör nu vara att inom de närmaste åren skapa en fungerande ordning för vad som skall gälla för ansvar, åtgärder, underhåll, vård och tillgänglighet betr detta viktiga monument över tidig svensk och argentinsk polarhistoria.

Greger Widgren

Håkan Jorikson

Nya Medlemmar

Som nya enskilda medlemmar har antagits Gert Magnusson, Matilda Larsson, Eva Ernfridsson samt Anna Henningsson. Även nya institutionsmedlemmar har antagits Gunnebo Slott och Trädgårdar AB samt Arkitekturmuseet i Stockholm. Samtliga hälsas hjärtligt välkomna!

I denna grotta rymms katedralen i Milano på höjden och en fotbollsplan på marken.

